

Cumhuriyet

Yayın Tarihi : 19.06.1991

Sayfa : 1

Dizi/15

Alain Rousillon: Mısırlı İslamcılar şeriat istiyor

Original Boyut : 9 * 3 cm

Fransız araştırmacı Alain Rousillon, Mısır'da İslami kesimler arasındaki tartışmaların 'el kesme'ye kadar uzandığını söylüyor.

Mısırlı İslamcılar şeriat istiyor

Batılı gözüyle
RADİKAL İSLAM
GELENEKSEL İSLAM
RUŞEN ÇAKIR

Mısır'da gerçek entelektüel tartışmalar olmadığı için birinin kendini gösterebilmesinin en kolay yolu, gazeteler aracılığıyla yürütülen polemiklere katılmaktır. İslami kesim içinde tartışmalar çok verimsiz, kısır. Şeriatın nasıl uygulanacağı çerçevesinin dışına çıkılmaz. Fıkıh, hudud tartışılır. Mısır'da İslami hareket şeriatın uygulanmasından yana.

Mısır'da İslamcılarla devlet arasındaki güç ilişkisi karşılıklı tahriklerle yürüyor. İktidarı eleştiriyorlar, ama devletle alıp veremedikleri yok. Daha çok video dükkanlarına, içki içilen yerlere saldırmak gibi eylemler yapıyorlar. İslamcıların silahlı bir kolu olduğunu sanmıyorum. Devlet, sisteme entegre olmayan İslamcılar tasfiye etmeye çalışıyor.

Mısır'da İslamcılarla milliyetçiler kültürel ve sosyolojik bakımdan çok büyük farklılıklar arz etmiyorlar. Birçok durumda da aynı tavırları alıyorlar. İsrail konusunda Körfez savaşı boyunca aynı temelde yer aldılar. Müslüman Kardeşler çok yaygın bir örgütlenme. Mısır dışında çeşitli ülkelerde yaşayan üyeleri de var. Ama faaliyetleri konusunda sıkı bir merkezi disiplin yok.

-2-

— Mısırlı entelektüellerin krizde olduğu söyleniyor...

ROUSILLON — Bir gerçek kriz var, bir de lafi edilen. İkisi birbirinden farklı. Mısırlı aydınlar kendileri söz konusu olduğunda hep bir krizden bahsediler. Bile bildiğim kadarıyla yüzyılın başından itibaren Mısırlı aydınlar kendi tarihleriyle, dünyaya başa çıkmak zorunda kaldıkları andan itibaren kriz durumundalar. Ama sahiden bir kriz var mı? Sanıyorum yok. O kadar zamanı kriz edebiyatı yapmaya harcayacak kadar kötü durumda değil. Ben Mısırlı sosyologlar üzerinde araştırma yaptım. Onları izleyerek toplumdaki devindirici güçleri bulma niyetindeydim. Tüm üniversite bünyesinde.

Üniversite içinde olup bir şeyler yapmak pek zor. Dersler, sınavlar, içinde kayda değer hiçbir şeyin olmadığı el kitapları yayımlama zorunluluğu -aslında bundan çok iyi para kazanıyorlar. Ne kadar öğrencileri varsa o kadar bastırıyorlar. Tabii öğrenciler satın almak zorunda. Sonra yüzde 80-90'a varan telifler ahyorlar- Sonuç olarak zamanlarının büyük çoğunluğu bu tür işlere gidiyor. Bu açıdan gerçekten bir kriz var. Öte yandan Mısır'da aydın olmanın müthiş ayrıcalıkları var.

Devlete bağlı aydın

— Galiba devlete bağımlılar...
ROUSILLON — Evet aydınlar, sanatçılar, herkes için bu geçerli. Hiç fena kazanmıyorlar. Hepsinin bir mevkii var. Örneğin Mısır'da bir sanat piyasası yok. Eşim bir galeri açtı, bu piyasanın oluşmasına katkıda bulunmak istedi. Mısır'da, özellikle Kahire'de devlet galerileri var. Eserlerini sergileyen sanatçı devlete yüzde 2 gibi çok küçük bir ücret ödüyor. Ama sergilerin ne bir kataloğu var, ne bir şeyi. Ama herkes memnun, senede bir sergi açabiliyorlar.

Eşim ise kendi zevkine göre bildiğimiz anlamda gerçek, profesyonel bir galericilik yapmaya çalıştı. Sonuçta Mısır'ın bir numaralı galerisi ortaya çıktı. Ne var ki Mısır burjuvazisi bir Mercedes'e ödediği parayı bir tabloya ödemeye hazır değildi. Kısacası sosyal-kültürel vs etkinlikler aynı ölçüde paraya çevrilemiyor.

Örneğin Mısır'da bir romancının, bir öykücinin kitabını bastırabilmesi çok kolay. Çünkü çok sayıda yayıncı var, ama piyasası yok. Yani her yayıncı kendi yayınlarını satmak zorunda. Dağıtım şebekesi yok. Bir-iki kitapçı var, o kadar. Bir kitabı satın almak istiyorsanız yayıncısına gitmek zorundasın. Bazı avant-garde ya da solcu kişiler kendi yapıtlarını pazarlama yolları deniyor, ama pazar yok. Korkunç bir şey bu. Yine örneğin Kahire'de tek bir plakçı dükkânı yok. Kaset de yok. Kuşkusuz popüler kasetler satan bir-iki dükkân var, ama klasik müzik, Batı müziği dinlemek isteyenler yurtdışına gidenele sipariş vermekten başka bir şey yapamıyorlar. Aynı şey yabancı kitaplar için de üç aşığı beş yukarı geçerli. Sonuç olarak Mısırlı aydınlar tam anlamıyla dış dünyadan kopuklar. Geçenlerde Marmara Üniversitesi'ne gittik. Kütüphaneyi gezdik. Türkçeye çevrilip basılmış eserlerin listesi bir Mısırlı için tahayyül bile edilemez.

— Özel olarak İslamcı aydınlara geçecek olursak...

ROUSILLON — İslami hareketin temel mantığı Kuran'ı, sünneti, İbni Teymiyye'yi ve belki de Seyyid Kutb'u bilmek ve gerisini önemsemektir. Kendi özel tarihleriyle bile çok fazla ilgilendikleri söylenemez. Örneğin Cemalettin Afgani, Muhammed Abdüh, Reşid Rıza çok önemli

Müslüman Kardeşler: Ülkenin en önemli baskı grubu

Mısır İşçi Partisi listesinden üyelerini meclise sokan örgüt, toplumu dönüştürerek iktidarı kuşatma stratejisini yıllar boyunca başarıyla uyguladı. Öyle ki sonuçta kuşatılacak iktidar kalmadı. Radikal İslamcılara göre iktidar Müslüman Kardeşleri kuşattı.

Müslüman Kardeşler (İhvan-ı Müslim)

Mart 1928'de 7 kişi tarafından bir köy evinde tohumu atılan Müslüman Kardeşler'in "yarım milyon aktif üyeye sahip" olduğu 1945'te kurucusu ve lideri öğretmen Hasan El Benna tarafından açıklandı. 1950'den itibaren üye sayısı milyonlarla ifade edilen Müslüman Kardeşler, tarihleri boyunca devletle ilişkileri konusunda istikrarlı bir çizgi izleyemediler. Değişik hükümetler kitlelere ulaşmak için onlardan

yararlandı, kimi durumda ise örgütü yasa dışı ilan edip geniş çaplı tutuklamalara, sokakta infazlara ve idamlara girişti.

Örgüt içinde var olduğu iddia edilen "Gizli Örgüt" adlı silahlı gruba atfedilen birtakım suikastlar dışında Müslüman Kardeşler'in şiddet yoluna başvurduğu görülmedi.

Sedat'ın 1971'de çıkarttığı afla birlikte Müslüman Kardeşler yeniden silahlı bir çizgiye geldi. Enver Sedat'ın El Cihad adlı radikal grup

tarafından öldürülmesini kınayan Müslüman Kardeşler, kültürel ve toplumsal belde yürüttükleri faaliyetlerle Mısır'ın delki de en önemli baskı grubu. Mısır İşçi Partisi listesinden üyelerini meclise de sokan Müslüman Kardeşler, toplumu dönüştürerek iktidarı kuşatma stratejisini yıllar boyunca öylesine başarıyla uyguladılar ki sonuçta kuşatılacak iktidar kalmadı. Ya da radikal İslamcıların kendilerine yönelttiği eleştiriye göre iktidar Müslüman Kardeşleri kuşattı.

Alain Rousillon ve İslamcı imaj

Devrimi İran yaptı, ama dünyada İslamcılık ve İslami hareket denince ilk akla gelen ülke hâlâ Mısır. Fransız araştırmacı Alain Rousillon, Arap ve İslam dünyasında politik ve kültürel açıdan büyük öneme sahip olan Mısır'da uzun süre kaldı, özellikle Mısır'ın kültürel yaşamı ve aydınları üzerine yaptığı araştırmalarla dikkat çekti. Radikal İslami hareketlerin hızlı bir tükenişine girdiği ve toplumu aşağıdan yukarıya yeniden İslamileştirme eğiliminin önemli bir öncelik kazandığı günümüzde yalnızca 63 yıllık Müslüman Kardeşler örgütlenmesi ve geleceği ile Mısır'ın adı yeniden daha sık geçeceğe benziyor.

Bir yıldır Fransız Ulusal Bilimsel Araştırmalar Merkezi bünyesindeki çalışmalarını Paris'te sürdüren, ama Mısır üzerine çalışmalarını da sürdüren Rousillon'un Mısır'daki entelektüel yaşam ve Müslüman Kardeşler üzerine söyledikleri, bu İslamcı hareket hakkında ülkemizde oluşmuş imajı derinden sarstıyor.

Alain Rousillon, Mısır'da İslami olmayan tartışma konularının bile İslamileştirildiğini söylüyor. (Fotograf: Manuel Çıtak)

değildir. Oryantalistler, Batı düşüncesi çok daha az bir ilgi görür. İslami seçtiği için olsa gerek Roger Garaudy dışında yabancı bir yazar yoktur. Kuşkusuz birkaç istisna var. Bunlar daha çok İslami Sol denen çevreden öğretim üyeleri. Örneğin Kahire Üniversitesi'nde dilbilim profesörü olan ve İmam Gazali üzerine çalışmaları yapan Nasr Ebu Zeyd. Onun için, Muhammed Arkun'un yaptığını içeriden yapmaya çalışan bir aydın denebilir. Bir de Hasan Hanefti var. Hanefti tek başına İslami Sol'dur. Humeyni'yi ilk o çevirmiştir, Batı düşüncesini çok iyi bilir. Ama bir düşünür olmaktan çok iyi bir ideologdur.

Mısır'da gerçek entelektüel tartışmalar olmadığı için birinin kendisini gösterebilmesinin en kolay yolu gazeteler aracılığıyla yürütülen polemiklere katılmaktır. İslami kesim içindeki tartışmalar çok verimsiz, kısır. Çünkü fazlasıyla akademiktir. Şeriatın nasıl uygulanacağı çerçevesinin dışına çıkılmaz. Fıkıh, hudud tartışılır. Mısır'da İslami hareket şeriatın uygulanmasından yana. Ama bunun zenginleştirilmesi yolunda bir çaba yok. Sedat'ın öldürülmesinden önce mecliste bir komisyon, var olan kanunların şeriatı nasıl uydurulabileceği konusunda çalışmalar yaptı. Sonuçta kanunların yüzde 95'inin zaten şeriatı uygun olduğu kararına vardı. Geri kalan yüzde

5 ise hudud kapsamına giriyor. İşte dram burada. Şeriatı ya uygularsın ya uygulamazsın. Tartışmalar bu anlamda tüküyor, hiçbir teorik açılım getiremediği için anlamsızlaşıyor. İş dönüp dolaşip el kesmeye filan geliyor. Yalnızca dikkat çekmeyi, karşı tepkileri doğurmaya yarıyor bu tartışmalar.

Politik alanda da İslami olmayan tartışma konularının İslamileştirilmesi var. Örneğin İsrail'le anlaşma imzalanması ulusal bir sorundur, bölgeye nasıl baktığınla ilgili, İslami değildir. Diğer bir konu da İslami finans kuruluşları. Mısır'da yüzde 30 enflasyon var. Yurtdışında Mısırlılar para kazanıyor, bunu ülkelerine götürmek istiyorlar, ama değerinin azalmasını da istemiyorlar. Herkes faizlin, ribanın haram olduğunu filan tartışıyor. Halbuki tartışılması gereken Mısır ekonomisinin kendisi.

— Ya radikaller? Sayıları az olsa da İslami bir devrimi savunuyorlar. Bu bakımdan bir siyaset düşüncesi geliştirmeleri gerekmiyor mu?

İslamcılar, devlet ve tahrik

ROUSILLON — Hayır. Şeriatın uygulanması anlamında radikal olmak ne demek: Sakal bırakmak, gündelik hayatta teccit, kadınların örtünmesi... Ama bu insanlar hayatlarını da kazanmak zorunda.

Aynı kişiler Batılı malların satıldığı marketler için açtıkları "Karavan" vs koyabiliyorlar. Ya politik bağlanmaları yok ya da darbeciler. Yaklaşık bir yıl önce içişleri bakanı değişti. İslamcılara karşı epey zalim olan bir general gitti, yerine İslami çevrelerce sevilen, ama eskisi kadar zalim bir adam geldi. Mısır'da İslamcılar ile devlet arasındaki güç ilişkisi karşılıklı tahriklerle yürüyor. İktidarı eleştiriyorlar, ama devletle alıp veremedikleri yok. Daha çok video dükkanlarına, içki içilen yerlere saldırmak gibi eylemler yapıyorlar.

Eski bakan zamanında çok sayıda sakalı gözaltına alınır, yargı organları tarafından hemen tahliye edilirdi. Mısır adalete mekanizması özgürlüğüne çok düşkünlüdür ve polisle çekime halindedir. Yani İslamcılar alınıyor, bırakılıyor, tekrar alınıyor, tekrar bırakılıyordu. Yeni bakanla birlikte Mısır yönetimi sistemin kabullenebileceği İslamcıların sayısını daha geniş tuttu. Örneğin Sedat'ın öldürülmesine fetva veren âma Şeyh Ömer Abdurrahman yurtdışına çıkabiliyor, bürosunda faaliyet gösterebiliyor. Şimdi de Sudan'da.

Öte yandan yeni yönetimler başvuruyor. Kahire'nin göbeğinde Cihat grubunun iki numaralı lideri öldürüldü. Söylentiler gizli servis tarafından vurulduğu şeklinde. Cihat'tan ayrılan küçük bir gruba baskın

yapıldı, dört kişi öldü. Artık İslamcıların silahlı bir kolu olduğunu sanmıyorum. Kısacası devlet, sisteme entegre olmaya çalışıyor İslamcılar, olmayanları ise fiziki olarak tasfiye etmeye çalışıyor.

— İslamcılık ve milliyetçilik kavramları Körfez krizi ve savaşı boyunca Mısır'da nasıl bir karşılıklı etkileşim içindeydi?

ROUSILLON — Müslüman Kardeşler'in öteden beri milliyetçi bir gelenekleri var, özellikle Filistin konusunda. Bugün bunun hâlâ varlığını koruduğu ortaya çıktı. Ama bu milliyetçilik bir tür yabancıları sevmek gibi bir şey. Bu biraz da Mısır'ın geneline özgü. Yabancılar sevilmez çünkü kadınlar örtülü değildir vs.

— İslamcılarla milliyetçiler arasında ilişkiler nasıldı Körfez krizi boyunca?

ROUSILLON — Mısır'da Müslüman Kardeşler ile Nasırcılar kültürel ve sosyolojik bakımdan çok büyük farklılıklar arz etmiyorlar. Birçok durumda da aynı tavırları alıyorlar. İsrail konusunda, Körfez savaşı boyunca aynı temelde yer aldılar.

— Saddam'ı desteklemek söz konusu muydu?
ROUSILLON — Tek bir Mısırlı bulamazsınız ki Irak'ın Arap dünyasında liderliğini kabul etsin. Öte yandan son on yıl içinde çok sayıda Mısırlı Irak'a çalışmaya gitti. Bir Mısırlının vize almadan gidebil-

diği iki Arap ülkesi var: Ürdün ve Irak. Turist olarak Irak'a gidip iş bulmaları halinde orada kalabiliyor Mısırlılar. Ayrıca Irak hükümeti son yıllarda ülkelerine gelişmeleri için Mısırlı aydınlara oldukça cazip olanaklar sundular, bu teklif büyük ölçüde kabul edildi.

Mısır solu Brejnevci

— Mısır solunun durumu nasıl?
ROUSILLON — Küçük gruplardan ibaret. Son seçimlerde yüzde 3'e yakın bir oy alabildiler. Mısır solu hâlâ Brejnevci, glasnost ve perestrojka onları hiç mi hiç ilgilendirmiyor. İslamcılar kuşaklar arası sürekliliği gerçekleştirebildiler. Mısır solunun yaş ortalaması ise neredeyse 70. Kuşkusuz genç militanlar da var, ama bana en önemli isimlerini soracak olursanız size sadece ve sadece çok yaşlı insanları sayabilirim.

— Müslüman Kardeşler de merkezi denetim ağırlıklı mı?

ROUSILLON — Müslüman Kardeşler çok yaygın bir örgütlenme. Mısır dışında değişik ülkelerde yaşayan üyeleri de var. Ama faaliyetler konusunda çok sıkı bir merkezi disiplinden söz edilemez. Örneğin Körfez krizi boyunca, değil tabanda, yönetici kadrolar, önde gelen isimler arasında bile görüş ayrılıkları olduğu görüldü.

— Türkiye'de yıllardan beri Müslüman Kardeşler'in bir kolu olduğu sanılır, iddia edilir, ama hiçbir somut gösterge yok...

ROUSILLON — Gerek yok ki. Türkiye'de çok önemli bir laiklik olgusu var. İslamcılar kimliklerini buna karşı oluşturabilirler. Yani devlete cephe alabilirler. Suriye'de de Stünni çoğunluk iktidardaki Alevidelere karşı bir muhalefet geliştirebilir. Aynı şekilde Afganistan'da herhangibir bir anda ciddi tavırlar geliştirebilir. Ama Mısır'da Müslüman Kardeşler hiçbir zaman devletlerden ayrı bir toplum projesi geliştirmediler. Hep onunla birlikte oldular.

— Mısır'da kimsenin iktidarı almaya yanaşmadığı söyleniyor. Örneğin Müslüman Kardeşler toplumsal etkinliklerini politik alana olduğu gibi tercüme etseler devleti epey zor durumda bırakabilirler, ama iktidarı alıp başarısız kalmaktan korkarlar denir. Ne diyorsunuz?

ROUSILLON — Yakında cumhurbaşkanlığı seçimleri oldu. Bir dizi muhalefet partisi var, Müslüman Kardeşler'in milletvekilleri var, hiçbir aday çıkarmadı. Ülkenin birlik ve beraberliğini düşünebilirsiniz, ama muhalefet olarak cumhurbaşkanlığı seçimlerine aday çıkartmazsınız görevinizdir, bundan kaçamazsınız. Mısır'da iktidara talip olmak ayıp gibi bir şey. Sedat iktidara bir hükümet darbesiyle geldi. Ama ne yaptı? "Ben iktidara talip değildim, ama ötekiler iktidarı istiyordu. Benim yaptığım onları engellemek" dedi. Sedat öldürülmeden Mübarek onun yardımcısı olarak başa geçti, yine "İktidara talip olmadan, bir bakıma mecbur kalarak".

Yarın: Jean-François Legrain